

УДК: 342.9.03:347.191.11]:347.97/.99

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.2.78>

ПРЕДСТАВНИЦТВО ГРОМАДСЬКОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ІНТЕРЕСІВ НЕОБМЕЖЕНОГО КОЛА ОСІБ У СУДІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ДОКТРИНИ АСТІО POPULARIS

Філіппова А.Ю.,

студентка 5 курсу,

факультету прокуратури

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ORCID: 0009-0001-2463-9541

Філіппова А.Ю. Представництво громадською організацією інтересів необмеженого кола осіб у суді через призму доктрини actio popularis.

Статтю присвячено дослідженню інституту представництва ГО інтересів необмеженого кола осіб в українському судочинстві, зокрема через призму доктрини actio popularis. Акцентується увага на тому, що ГО відіграють важливу роль у демократичному суспільстві, однак у національному законодавстві відсутній чіткий загальний механізм захисту «суспільного інтересу», за винятком окремих, вузько визначених випадків. З'ясовано, що доктрина actio popularis у її класичному розумінні передбачає право кожного члена суспільства подавати позов на захист суспільних інтересів, не знайшла прямої імплементації ані в національній правовій системі, ані в практиці ЄСПЛ. Аналіз ЄКПЛ та релевантної практики підтверджує, що ЄСПЛ послідовно вимагає від заявника наявності статусу «потерпілого». Водночас, у деяких справах за участю громадських організацій ЄСПЛ робить винятки. Встановлено, що національне законодавство, визначає реалізацію права на звернення до адміністративного суду лише шляхом індивідуального звернення (через представника), яке ґрунтується на необхідності доведення позивачем факту порушення саме його суб'єктивного законного інтересу. На основі аналізу правових позицій КСУ та усталеної судової практики доведено, що право ГО на звернення до суду в інтересах інших осіб (як членів, так і не членів) в Україні не є абсолютним. Для встановлення наявності права ГО на звернення до суду в інтересах інших осіб, суд повинен з'ясувати певні обставини. Національні суди, послідовно відмовляють у позовах, де ГО не може довести свій персоналізований інтерес або діє в інтересах невизначеного кола осіб без законних підстав. Досліджено виняток із цього загального підходу – позови у сфері захисту довкілля, у яких застосовується пряма дія норм Орхуської конвенції. Практика зарубіжних країн свідчить про те, що деякі країни передбачають застосування досліджуваної доктрини, однак, у різних проявах та формах. Результатом дослідження став висновок про те, що запровадження можливості звернення з позовом actio popularis ГО в Україні дозволило б отримати інструмент для боротьби зі свавіллям держави. Однак, його запровадженню перешкоджатимуть певні ризики, які потребують додаткового дослідження.

Ключові слова: громадська організація, actio popularis, представництво в суді, адміністративний суд, суспільний інтерес, в інтересах інших осіб, члени організації, звернення до суду, необмежене коло осіб, конвенція, практика ЄСПЛ, Верховний Суд.

Filippova A.Yu. Representation by a public organization of the interests of an unlimited circle of persons in court through the prism of the actio popularis doctrine.

The article is devoted to the study of the institution of NGO representation of the interests of an indefinite group of persons in Ukrainian judicial proceedings, in particular through the prism of the actio popularis doctrine. The emphasis is on the fact that NGOs play an important role in a democratic society, but national legislation lacks a clear general mechanism for protecting the «public interest», with the exception of certain, narrowly defined cases. It is found that the actio popularis doctrine in its classical sense, which provides for the right of every member of society to file a lawsuit to protect public interests, has not found direct implementation either in the national legal system or in the practice of the ECHR. An analysis of the ECHR and relevant practice confirms that the ECHR consistently requires the applicant to have victim status. At the same time, in some cases involving public organizations, the ECHR makes exceptions. It has been established that national legislation determines the exercise of the right to apply to an administrative court only through an individual appeal (through a representative), which is based on the need for the plaintiff to prove the fact of a violation of their subjective legitimate interest. Based on the analysis of the legal positions of the Constitutional Court of Ukraine and established judicial practice,

it has been proven that the right of an NGO to appeal to the court in the interests of other persons (both members and non-members) in Ukraine is not absolute. To establish the existence of the right of an NGO to appeal to the court in the interests of other persons, the court must clarify certain circumstances. National courts consistently refuse claims where the NGO cannot prove its personalized interest or acts in the interests of an unspecified circle of persons without legal grounds. An exception to this general approach is represented by claims in the field of environmental protection, in which the direct effect of the norms of the Aarhus Convention is applied. The practice of foreign countries indicates that some countries provide for the application of the doctrine under study, however, in different manifestations and forms. The study concluded that introducing the possibility of filing an *actio popularis* lawsuit by NGOs in Ukraine would provide a tool for combating state arbitrariness. However, its implementation would be hindered by certain risks that require additional research.

Key words: public organization, *actio popularis*, representation in court, administrative court, public interest, in the interests of other persons, members of the organization, application to the court, unlimited circle of persons, convention, practice of the ECHR, Supreme Court.

Постановка проблеми. У перекладі з латини доктрина *actio popularis* означає «суспільна дія», що передбачає право кожного звертатись до суду в інтересах всього суспільства чи будь-якої особи, навіть за умови не порушення прав безпосередньо самого позивача. Це означає, що суду не важливо хто саме до нього звертається. Ключовим у цьому випадку є наявність неправомірних дій представників держави. Легка О.В. у своїй роботі вказує, що для римського права був притаманним такий механізм захисту громадських інтересів приватними особами були саме позови *actio popularis*, які називали «на захист кожного» [13, с. 24].

Визначення належного позивача, що має право на звернення до суду з позовом *actio popularis* є стрижневим питанням застосування цієї доктрини. При зверненні до суду особи за захистом своїх порушених прав та законних інтересів, очевидно, питань не виникає. Протилежна ж ситуація спостерігається при зверненні до суду, наприклад, громадською організацією (далі – ГО). Відповідно до законодавства України останні створюються для здійснення та захисту прав і свобод, у тому числі для захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів, а отже, відіграють важливу роль у демократичному суспільстві. Водночас, у національному законодавстві відсутня можливість подачі позову до суду з метою захисту так званого «суспільного інтересу», за винятком окремо визначених випадків.

Мета статті – аналіз інституту представництва громадською організацією необмеженого кола осіб через призму доктрини *actio popularis* в українському судочинстві.

Стан опрацювання проблематики. Питанням процесуального статусу громадських організацій присвячені праці таких вчених, як Битяк Ю.П., Віхляєва М.Ю., Ківалова С.В., Кузьменко О.В., Серебрякова Ю.О., та інші. Дослідженням доктрини *actio popularis* займалися Базов О.В., Берназюк Я.О., Білак Н.І., Кипич І.В., Легка О.В., Наливайко Л.Р., Підлужний В.М., Ширшикова Р.М. та інші. Однак, аналіз окресленої проблематики на сьогодні залишається актуальним та доцільним.

Виклад основного матеріалу. У рішенні Міжнародного Суду ООН від 18 липня 1966 року в об'єднаній справі «Ефіопія проти Південної Африки» та «Ліберія проти Південної Африки», надано визначення *actio popularis* як «право кожного члена суспільства подавати позов на захист суспільних інтересів» [14].

Водночас, досліджувана доктрина відображена у численних міжнародно-правових документах наприклад, у Конвенції про заборону злочину геноциду та покарання за нього 1948 року, Конвенції 1954 року про захист культурних цінностей на випадок збройного конфлікту та протоколи до неї, Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року та додаткових протоколах, Орхуській конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища від 25 червня 1998 року та інших [6, с. 32].

Зокрема у частині 3 статті 9 Орхуської конвенції окреслено зобов'язання держави-учасника Конвенції забезпечити представникам громадськості доступ до адміністративних або судових процедур. Зі змісту вказаного міжнародного акта вбачається, що не лише держави, але й окремі особи можуть звертатись до Комітету з питань дотримання не тільки у випадку, коли порушуються зобов'язання держав стосовно цих осіб, а й тоді, коли йдеться про порушення зобов'язання, які взяла на себе держава відносно інших учасників Конвенції. Передбачена можливість будь-якої фізичної особи чи неурядової організації право звернутись із заявою про нездатність сторони вжити необхідних заходів, ухвалення нормативно-правових актів, які не відповідають конвенційним вимогам, а також про конкретні події, дії, бездіяльність або ситуації, які свідчать про нездатність органів державної влади забезпечити виконання взяти на себе зобов'язань [11].

У статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) передбачене право суду приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції або Протоколах до неї. Визначено обов'язок для сторін Конвенції не перешкоджати жодним чином ефективному здійсненню цього права [12]. Ключовим є констатація факту наявності порушення однією з Високих Договірних Сторін.

Досліджуючи практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), слід зазначити, що застосування вищезгаданої статті можливе тільки для тих суб'єктів звернення, які вважають себе потерпілими від порушення прав, закріплених у ЄКПЛ («Сейдіч і Фінці проти Боснії і Герцеговини» (заяви № 27996/06 і № 34836/06, рішення від 22.12.2009 року)) [4]. Отримати статус потерпілого можна у тому випадку, якщо оскаржуваний захід безпосередньо зачіпає права того, хто звертається до суду.

Однак, у справі «Берден проти Сполученого Королівства» №13378/05 від 29.04.2008 року ЄСПЛ дійшов висновку, що заявники можуть стверджувати, що певний закон порушує їхні права, незважаючи на відсутність конкретних заходів з його застосування, у тому випадку, якщо вони належать до категорії людей, права яких можуть виявитися безпосередньо зачеплені таким законом. А також тоді, коли вони змушені змінити свою поведінку, щоб не наразитися на ризик зазнати судового переслідування [2]. Себто, щоб скористатися можливістю подати скаргу за ст. 34 Європейська конвенція з прав людини, заявник повинен довести, що оскаржуваний захід прямо його стосується.

Що ж стосується національного законодавства, насамперед слід звернути увагу на статтю 55 Конституції України [9], тлумачення частини другої якої здійснив Конституційний Суд України (далі – КСУ) у рішення від 14 грудня 2011 року № 19-рп/2011 по справі № 1-29/2011. У зазначеному рішенні КСУ визначив: «положення частини другої статті 55 Конституції України необхідно розуміти так, що конституційне право на оскарження в суді будь-яких рішень, дій чи бездіяльності всіх органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб гарантованих кожному. Реалізація цього права забезпечується у відповідному виді судочинства і в порядку, визначеному процесуальним законом» [22].

Досліджувати застосування доктрини *actio popularis* в тематиці статті доцільно саме з огляду на діяльність адміністративних судів. Про важливість наявності адміністративної юстиції акцентовалась увага у Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи CM/Rec (2007)7 від 20 червня 2007 року, де було зазначено, що вона є однією з фундаментальних вимог до суспільства, заснованого на принципах верховенства права [5].

Сьогодні Кодекс адміністративного судочинства України (далі – КАС України, Кодекс) у статті 5 фіксує право кожного на оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, якими є органи державної влади (у тому числі без статусу юридичної особи) їх посадові чи службові особи, а також інші суб'єкти при здійсненні ними публічно-владних управлінських функцій на підставі законодавства [10]. Як зазначає Базов О., таке право в адміністративному судочинстві є досить чітким [6]. Про що можна зробити висновок з огляду на положення статті 160 КАС України, яка у частині 5 визначає вимоги до змісту позовної заяви вказуючи, що у справах щодо оскарження рішень, дій та бездіяльності суб'єктів владних остання має містити обґрунтування порушення оскаржуваними рішеннями, діями чи бездіяльністю прав, свобод, інтересів позивача, а у справах щодо оскарження нормативно-правових актів – відомості про застосування оскаржуваного нормативно-правового акта до позивача або належність позивача до суб'єктів правовідносин, у яких застосовується або буде застосовано цей акт [10].

Тобто, вищезгадане право у судовому порядку може реалізовуватись шляхом індивідуального звернення. Водночас, у судовій практиці поширеною є ситуація, коли громадська організація вступає у процес на прохання фізичної особи, найчастіше – свого члена. У такому випадку організація набуває статусу позивача, реалізуючи повноваження щодо захисту прав та інтересів конкретної особи, яка звернулася за таким захистом.

У частині 3 статті 1 Закону України «Про громадські об'єднання» № 4572-VI від 22 березня 2012 року (далі – Закон № 4572-VI) громадська організація – це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи [21].

Статтею 21 Закону № 4572-VI визначений перелік прав громадських об'єднань серед яких ми не знайдемо чітко визначеного права громадської організації звертатися до суду за захистом прав інших осіб.

Водночас, пунктом 2 частини 1 статті 11 вищезгаданого закону передбачено, що статут ГО має містити відомості про мету (цілі) та напрями його діяльності. А пункт 2 частини 1 статті 21 визначає право ГО для здійснення своєї мети (цілей) звертатися у порядку, визначеному законом, до органів державної влади органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування їх

посадових і службових осіб з пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами [21].

З огляду на положення КАС України, що регламентують питання участі у судовому процесі органів та осіб, яким за законом надано право звертатися до суду в інтересах інших, таку можливість, у встановлених законом випадках, має Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, державні органи, органи місцевого самоврядування, прокурор, фізичні та юридичні особи [10].

Відповідно до статті 57 КАС України представником у суді може бути адвокат або законний представник. При цьому, у справах незначної складності та в інших випадках, визначених Кодексом, представником може бути фізична особа, яка має адміністративну процесуальну дієздатність. Повноваження представника підтверджуються наступними документами: довіреністю фізичної або юридичної особи; свідоцтвом про народження дитини або рішенням про призначення опікуном, піклувальником чи охоронцем спадкового майна. Якщо представником є адвокат то такими документами є: довіреність; ордер; доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги [10].

З наведеного можна дійти висновку, що КАС України прямо не передбачає можливості ГО для звернення до адміністративного суду для захисту будь-яких прав, адже таке право має лише адвокат, законний представник або фізична особа з адміністративною дієздатністю, у справах незначної складності.

У своєму рішенні № 12-рп/2013 від 28 листопада 2013 року КСУ виснував, що громадська організація може захищати в суді особисті немайнові та майнові права як своїх членів, так і права та охоронювані законом інтереси інших осіб, які звернулися до неї за таким захистом, лише у випадках, якщо таке повноваження передбачено у її статутних документах та якщо відповідний закон визначає право громадської організації звертатися до суду за захистом прав та інтересів інших осіб [22].

Верховний Суд (далі – ВС) у своїх рішеннях часто звертає увагу на те, що позови в інтересах суспільства (в інтересах законності), відомі як *actio popularis*, не є характерними для правових систем країн Європи. Захист таких інтересів, репрезентованих громадськими організаціями, може надаватися як виняток [20].

Європейський суд з прав людини у деяких справах за участю громадських організацій зазначає, що у випадках коли предметом розгляду є у значній мірі захист спільних інтересів, «спір», порушений асоціацією, має розглядатись в контексті пункту 1 статті 6 ЄКПЛ.

У справі «Національна група інформації та протидії заводу «Мелокс» – Група «Ні заводу «Мелокс» та змішаному оксидному паливу» проти Франції» вказав, що пункт 1 статті 6 ЄКПЛ повинен застосовуватися до процедур, які ініційовані асоціаціями із захисту довкілля, які не ідентифікують себе як асоціації місцевого населення, що мають на меті захист прав та інтересів своїх членів. У вказаному рішенні визнано, що ціллю цих спірних процедур є захист загального інтересу, а процес, ініційований заявником-асоціацією, має достатній зв'язок із правом, яким вона наділена як юридична особа (наприклад, право на інформацію, право на участь в процесі прийняття рішень) для того, щоб ст. 6 Конвенції була застосована [1].

У справі «Л'Ерабл'єр А.С.Б.Л. проти Бельгії» № 49230/07 від 24.02.2009 року ЄСПЛ дійшов висновку: «причина, з якої Конвенція не дозволяла будь-якого *actio popularis*, полягала в уникненні подання до Суд справ особами, які скаржаться на просте існування закону, що застосовується до будь-якого громадянина країни, або на судові рішення, стороною якого вони не були. Проте, з огляду на обставини цієї справи та, зокрема, природу оспорюваного заходу, статус асоціації-заявника і її засновників, той факт, що мета її діяльності була обмежена в просторі та за змістом, і «загальний інтерес», який вона захищала, позов асоціації-заявника не можна було вважати *actio popularis*. Відповідно, «питання», яке піднімала асоціація-заявник, мало достатній зв'язок з «правом», на яке вона могла претендувати як юридична особа, для того, щоб стаття 6 була застосованою» [3].

Верховний Суд у постанові від 14 березня 2018 року у справі № 815/219/17 вказав, що громадські організації є організаційно-правовою формою діяльності людей, які об'єднуються для спільного здійснення та захисту своїх прав, свобод та інтересів, які відображаються у статуті громадської організації у вигляді мети та напрямів її діяльності. Тож, діяльність громадських організацій не можна розглядати абстрактно, без зв'язку з її метою та правами людей (її членів), що об'єдналися. Створюючи громадську організацію або вступаючи до неї, її члени об'єднуються на визначених статутом умовах для спільної реалізації своїх прав [17].

Загальні підходи до судового захисту законних інтересів ВС сформулював у постанові від 20 лютого 2019 року у справі № 522/3665/17. Так, судовому захисту в адміністративному судочинстві підлягає законний інтерес, який має такі ознаки: (1) має правовий характер, тобто перебуває

у сфері правового регулювання; (2) пов'язаний з конкретним матеріальним або нематеріальним благом; (3) є визначеним. Благо, на яке спрямоване прагнення, не може бути абстрактним або загальним. Тобто, у позовній заяві особа повинна зазначити, який саме її інтерес порушено та в чому він полягає; (4) є персоналізованим (суб'єктивним). Таким, що належить конкретній особі – позивачу (на це вказує слово «її»); (5) суб'єктом порушення позивач вважає суб'єкта владних повноважень [18].

Про очевидну відсутність законного інтересу позивача свідчить: а) незаконність інтересу – його суперечність Конституції, законам України, принципам права; б) не правовий характер вимог – вимоги не породжують правових наслідків для позивача. Це виключає можливість віднесення спору до «юридичного» відповідно до частини 2 статті 124 Конституції України; в) встановлена законом заборона пред'явлення позову на захист певного інтересу (наприклад, заборона оскаржувати рішення дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя особою, яка подала скаргу на суддю); г) коло осіб, які можуть бути позивачами, прямо визначено законом, і позивач до їх числа не належить (це свідчить про відсутність матеріальної правоздатності); д) позивач звернувся за захистом інтересів інших осіб – держави, громади, фізичної або юридичної особи без відповідних правових підстав або в інтересах невизначеного кола осіб [18].

З наведеного висновку слідує, що суд повинен з'ясувати обставин, які будуть свідчити про порушення інтересу позивача діями, рішеннями або бездіяльністю відповідача. Тобто, позивач має довести, що він має законний інтерес і є потерпілим від порушення цього інтересу з боку суб'єкта владних повноважень.

Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду у справі № 420/18539/22 від 10 травня 2024 року розглядав ситуацію за зверненням ГО «Корупція-Стоп» з позовом проти Одеської міської ради, яка оскаржувала рішення про встановлення нових ставок збору за місця для паркування транспортних засобів у м. Одесі. Позов спрямовувався на захист прав членів організації та інших осіб, які звернулися з проханням про перевірку рішення міської ради. Верховний Суд зазначив, що ГО має право пред'являти позов до суду в інтересах інших осіб у двох альтернативних випадках: 1) у разі необхідності захистити права та інтереси членів ГО; 2) у разі необхідності захистити права та інтереси інших осіб (не членів ГО), які звернулися. Проте кожній із зазначених ситуацій, коли ГО може звернутися до суду, кореспондує умова, що такі повноваження мають бути передбачені статутними документами або законодавчими нормами. У цій справі було встановлено, що установчими документами ГО «Корупція-стоп» має повноваження представляти та захищати права та інтересів виключно тих осіб, які є її членами. При цьому членами ГО можуть бути виключно фізичні особи. Право на представлення і захист прав та інтересів осіб, які не є членами ГО, установчі положення не передбачають. Отже, на переконання Верховного Суду, позивач не має повноважень взаємодіяти з такими суб'єктами, оскільки діяльність ГО спрямована на захист лише своїх членів, якими є фізичні особи. Отже, дія оскаржуваного нормативно-правового акта не поширюється на фізичних осіб, які є членами організації [16].

У справі № 480/3476/22 від 28 серпня 2025 року Верховний Суд зробив висновок про те, що мають з'ясовувати суди вирішуючи питання щодо права ГО на звернення до суду в інтересах інших осіб. Зокрема вказав, що має бути встановлено: статус ГО та її засновників, їх безпосередню заінтересованість у вирішенні питання, що є предметом позову; мету ГО та її безпосередній зв'язок з предметом позову; інтереси яких саме осіб є предметом судового захисту; чи зверталися ці особи за захистом своїх прав до ГО; добросовісність дій ГО, що звертається до суду. ВС акцентував увагу на тому, що позови в інтересах неконкретизованих осіб (в інтересах суспільства, народу) можуть розглядатися як виняток у випадках, прямо передбачених законодавством [19]. До такого висновку ВС дійшов досліджуючи Закон №4572-VI, а саме статті 11 та 21, а також статут ГО.

Слід зауважити, що у площині української судової системи все ж існує можливість звертатися з позовом до суду за захистом «суспільного інтересу». Україна у 1999 році вже згадану у статті Орхуську конвенцію, яка забезпечує доступ до правосуддя як на підставі власних положень, так і в порядку забезпечення дотримання національного природоохоронного законодавства.

Велика Палата Верховного Суду у постанові від 11 грудня 2018 року у справі № 910/8122/17 вирішувала питання про права МБО «Екологія-Право-Людина» бути позивачем у судовому спорі щодо захисту довкілля, в тому числі щодо заборони використання тварин, занесених до Червоної книги України, у комерційних цілях. Досліджуючи вказану справу Велика Палата ВС висувала, відповідно до Орхуської конвенції представники громадськості мають право оспорювати порушення національного законодавства у сфері довкілля незалежно від того, належать такі порушення до прав на інформацію і на участь громадськості при прийнятті рішень, гарантованих Орхуською конвенцією, чи ні (згідно з Керівництвом із провадження Орхуської конвенції (ООН, 2000 рік). Орхуська конвенція забезпечує доступ до правосуддя як на підставі власних положень, так і в поряд-

ку забезпечення дотримання національного природоохоронного законодавства. Тобто, застосувала положення Орхуської конвенції і дозволила ГО оскаржити діяльність дельфінарії в Трускавці, в якому використовувалися тварини, занесені до Червоної книги. Суд зазначив, що положення Орхуської конвенції треба тлумачити так, що право на захист порушеного конституційного права на безпечне довкілля належить кожному та може реалізовуватися як особисто, так і шляхом участі представника громадськості, яким у цьому випадку є громадська організація [15].

Варто звернути увагу на деякі процесуальні питання. У частині 4 статті 169 КАС України визначені підстави, за яких позовна заява повертається позивачеві. Зокрема, у пункті 3 вказаної частини статті зазначено, що позовна заява повертається, якщо позов подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, не підписано або підписано особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не вказано [10]. Фактично, на етапі вирішення питання про відкриття провадження у справі суди, з урахування вищевказаних висновків ВС, повинні з'ясувати, чи може ГО звертатись до суду з позовом.

На практиці трапляються різні випадки. Деякі суди застосовують вказані положення, наприклад ухвалою Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 10 червня 2025 року у справі № 160/16742/25 суд не знайшов підстав для прийняття до розгляду позовної заяви, оскільки її підписано особою, право якої на вчинення таких дій не підтверджено у встановленому законом порядку, а відтак, справу повернуто заявнику [25]. Схожі висновки містяться в ухвалі Чернівецького окружного адміністративного суду від 21 травня 2024 року у справі № 600/2153/24-а та в ухвалі Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 26 листопада 2018 року у справі № 160/8821/18 [27, 26].

У інших ситуаціях суди відкривають провадження за такими позовами але відмовляють по суті позовних вимог. У рішенні Тернопільського окружного адміністративного суду від 13 грудня 2023 року у справі № 500/5747/23 суд дійшов висновку, що визначені у статуті мета та напрямки діяльності ГО «Об'єднання наше майбутнє» є загальними та не пов'язані безпосередньо із сферою містобудівної документації. Водночас зазначає, що жодне твердження позивача на можливе або ймовірне порушення законодавства щодо охорони навколишнього середовища позов не містить, для застосування положень Орхуської Конвенції [24].

Практика зарубіжних країн показує, що доктрина *actio popularis* в основному поширена в Африці, Центральній та Північній Америці, Мальті, Перу, Чилі та ін. У Південній Африці фізична або юридична особа може звернутися до суду для захисту громадських інтересів. У деяких країнах право на подання позову в інтересах публічного порядку мають лише природоохоронні організації. Анти-дискримінаційний закон Хорватії надає право організаціям подавати *actio popularis* в інтересах великої групи осіб, яка зазнала дискримінації. При цьому, не має потреби отримувати спеціальний дозвіл постраждалих на звернення до суду. Водночас, не має необхідності доводити право на подання позову, достатньо самого факту дискримінації [8]. Японія надає право на звернення до суду з «народним позовом», який подається у спеціально встановлених законом випадках і передбачає, що особа, яка звертається до суду з позовом про оскарження положень акту органу публічної влади, які безпосередньо права позивача не зачіпають [7, с. 61]. Однак, значна частина держав не передбачає *actio popularis*, з міркувань запобігання зловживанням на подання таких заяв.

Висновки. На основі вищевикладеного можемо дійти висновку, що вітчизняне законодавство не передбачає можливості подання позову з метою захисту так званого «суспільного інтересу» який відомий як *actio popularis*. Європейський суд з прав людини не визнає *actio popularis*. Звернутися до ЄСПЛ має право особа, яка доведе, що прямо безпосередньо постраждала від порушення прав, захищених Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Однак, за певних обставин робить винятки. Відповідно до вимог законодавства ГО в Україні не мають прямо визначеного права на звернення до суду за захистом прав необмеженого кола осіб. Верховний суд напрацював практику згідно з якою при вирішенні питання щодо права ГО на звернення до суду в інтересах інших осіб, суди повинні з'ясувати: статус громадської організації та її засновників, їх безпосередню заінтересованість у вирішенні питання, що є предметом позову; мету громадської організації та її безпосередній зв'язок з предметом позову; інтереси яких саме осіб є предметом судового захисту; чи зверталися ці особи за захистом своїх прав до громадської організації; добросовісність дій громадської організації, що звертається до суду. Водночас, можлива подати позов *actio popularis* на підставі Орхуської конвенції. Практика зарубіжних країн свідчить, що є країни, що передбачають право на звернення до суду з захистом «суспільного інтересу». У деяких це передбачено лише для певної сфери. Інші ж взагалі не передбачають його застосування. Запровадження можливості звернення з позовом *actio popularis* ГО в Україні дозволило б отримати інструмент для боротьби зі свавіллям держави. Однак, його запровадженню перешкоджатимуть певні ризики, які потребують додаткового дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Affaire Collectif national d'information et d'opposition à l'usine Melox – Collectif Stop Melox et Mox v. France (requête no 75218/01). Arrêt Strasbourg. 12 juin 2007. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80983> (дата звернення: 30.10.2025).
2. Case of Burden v. the United Kingdom (application no. 13378/05). Judgment. Strasbourg. 29 April 2008. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-86146> (дата звернення: 27.10.2025).
3. Case of L'Erblière A.S.B.L. v. Belgium (application no. 49230/07). Judgment. Strasbourg. 24 February 2009. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91492> (дата звернення: 02.11.2025).
4. Case of Sejdic and Finci v. Bosnia and Herzegovina (application nos. 27996/06 and 34836/06). Judgment. Strasbourg. 22 December 2009. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-96491> (дата звернення: 27.10.2025).
5. Recommendation CM/Rec(2007)7 of the Committee of Ministers to member states on good administration. Council of Europe. 20 June 2007. URL: <https://rm.coe.int/cmrec-2007-7-of-the-cm-to-ms-on-good-administration/16809f007c> (дата звернення: 28.10.2025).
6. Базов О. Доктрина action popularis у міжнародному судовому процесі: генезисний і ціннісний вимір. Слово Національної школи суддів України. *Організація судочинства*. № 1 (30). С. 26–38. 2020. DOI: 10.37566/2707-6849-2020-1(30)-2.
7. Білак Н.І., Назарчук А.В. Правова докрина «actio popularis»: поняття та практика застосування. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції юридичні науки: проблеми та перспективи. С. 60–63. 2024. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-374-6-16>.
8. Бочаров К. Позов в інтересах публічного порядку vs свавілля держави. *Democracy justice reforms*. 2020. URL: <https://dejure.foundation/pozov-v-interesah-publicnoho-poriadku-vs-svavillia-derzhavy/> (дата звернення: 05.11.2025).
9. Конституція України: Закон від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 28.10.2025).
10. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984. № 8073¹-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення 28.10.2025).
11. Конвенція ООН про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція): Міжнародний документ від 25.06.1998 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text (дата звернення: 26.10.2025).
12. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): Міжнародний документ від 04.11.1950 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 26.10.2025).
13. Легка О.В. Громадський інтерес у публічному праві: actio popularis як механізм протидії порушенням прав людини. *Правова позиція*. № 2 (47). С. 23–27. 2025. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2025-2.4>.
14. Південно-Західна Африка (Ефіопія/Ліберія проти Південної Африки), Рішення щодо другої фази справи, I.C.J. Reports 1966. С. 6.
15. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11.12.2018 у справі № 910/8122/17 (провадження № 12-186гс18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78977479> (дата звернення: 02.11.2025).
16. Постанова Верховного Суду від 10.05.2024 у справі № 420/18539/22 (адміністративне провадження № К/990/41741/23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118962288> (дата звернення: 01.11.2025).
17. Постанова Верховного Суду від 14.03.2018 у справі № 815/219/17 (адміністративне провадження № К/9901/3315/18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72790911> (дата звернення: 01.11.2025).
18. Постанова Верховного Суду від 20.02.2019 у справі № 522/3665/17 (адміністративне провадження № К/9901/38991/18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80167902> (дата звернення: 01.11.2025).
19. Постанова Верховного Суду від 28.08.2025 у справі № 480/3476/22 (адміністративне провадження № К/990/14302/23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129878544> (дата звернення: 02.11.2025).
20. Постанова Верховного Суду від 31.03.2021 у справі № 640/21611/19 (адміністративне провадження № К/9901/13123/20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96015808> (дата звернення: 01.11.2025).
21. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 30.10.2025).

22. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням гр. Осетрова С. В. щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 55 Конституції України, частини другої статті 2, пункту 2 частини третьої статті 17 КАС України, частини третьої статті 110, частини другої статті 236 КПК України та конституційним поданням Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ щодо офіційного тлумачення положень статей 97, 110, 234, 236 КПК України, статей 3, 4, 17 КАС України в аспекті статті 55 Конституції України (справа про оскарження бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо заяв про злочин) від 14.12.2011. № 19-рп/2011. справа № 1-29/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-11#Text> (дата звернення: 28.10.2025).
23. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням асоціації «Дім авторів музики в Україні» щодо офіційного тлумачення положень пункту 7 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір» у взаємозв'язку з положеннями пункту «г» частини першої статті 49 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 28.11.2013. № 12-рп/2013. справа № 1-17/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-13#Text> (дата звернення: 30.10.2025).
24. Рішення Тернопільського окружного адміністративного суду від 13.12.2023 року у справі № 500/5747/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115830737> (дата звернення: 04.11.2025).
25. Ухвала Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 10.06.2025 у справі № 160/16742/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128001973> (дата звернення: 04.11.2025).
26. Ухвала Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 26.11.2018 у справі № 160/8821/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78083819> (дата звернення: 04.11.2025).
27. Ухвала Чернівецького окружного адміністративного суду від 21.05.2024 у справі № 600/2153/24-а. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119177062> (дата звернення: 04.11.2025).